

Національний фармацевтичний університет

Кафедра ботаніки

МОРФОЛОГІЯ генеративних органів РОСЛИН

*Лекція створена
колективом кафедри
ботаніки НФаУ*

*Лектор
к.б.н., доц. Філат ова Ольга
Віт аліївна*

Морфологія квітки та суцвіття

Морфологія (від др.-грец. морφή «форма» + λόγος «вчення»)

План лекції

Теоретичні питання:

1. Морфологічна будова квітки, оцвітина, андроцей, гінецей, формула квітки, стать, домність рослин.
2. Морфологія та різноманіття суцвіть.

Генеративні органи покритонасінних рослин

Забеспечують статеве розмноження і
поширення рослин

Квітка

Суцвіття

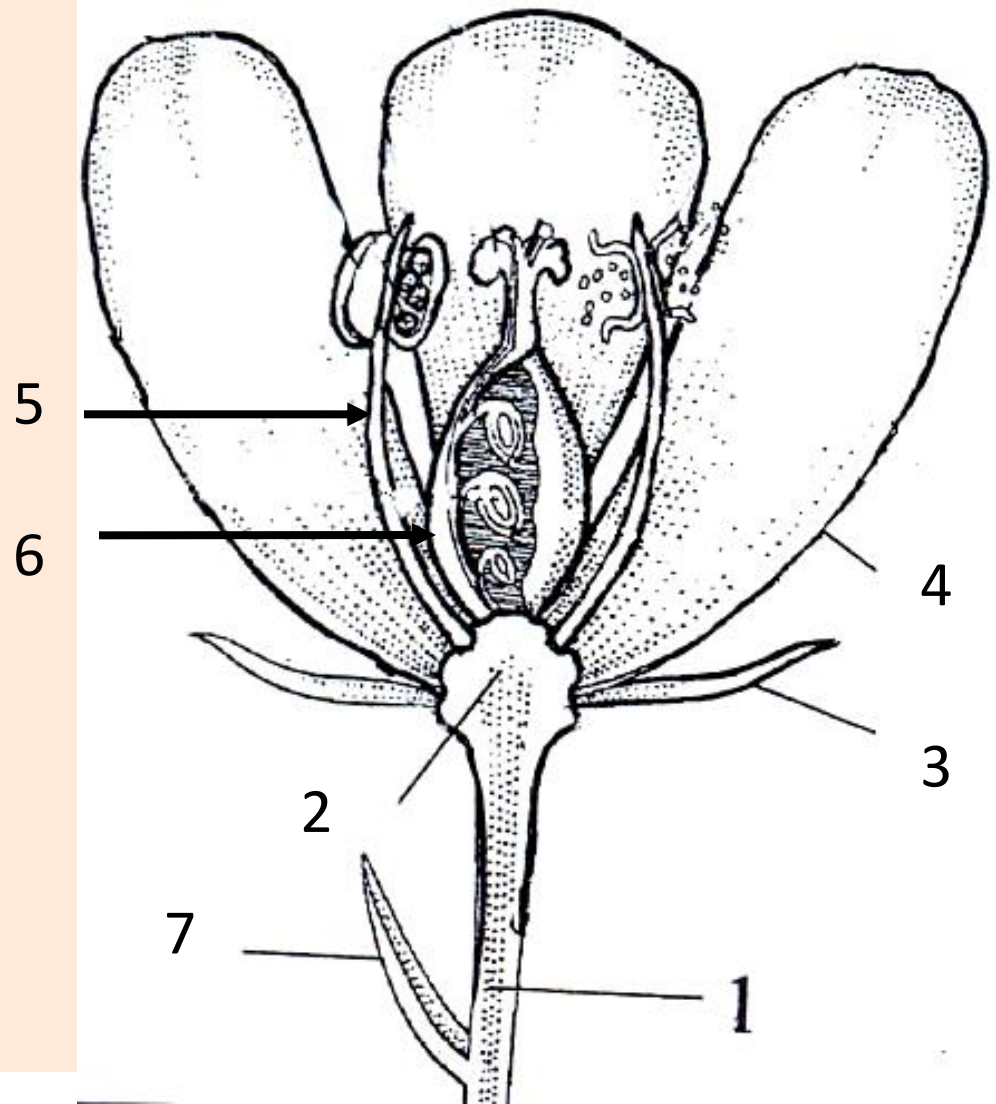
Плід, супліддя, насіння

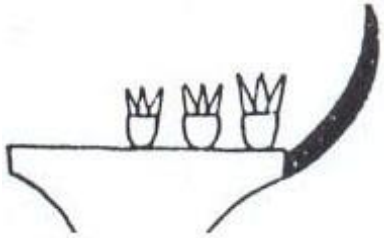
Квітка, її частини

1. Квітконіжка
2. Квітколоже
3. Чашелистки
(утворюють чашечку)
4. Пелюстки
(утворюють віночок)
5. Тичинки
6. Маточка (и)
7. Приквітка

Квітколоже, його форми

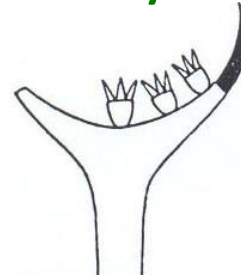
Плоске

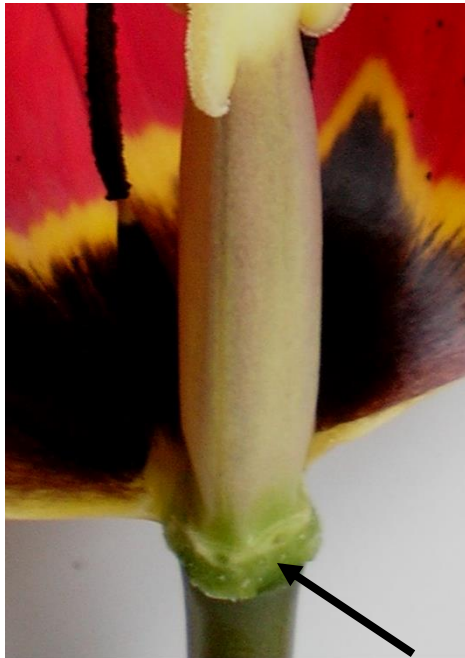
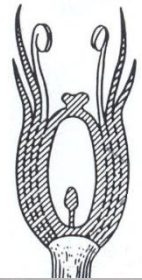
Опукле

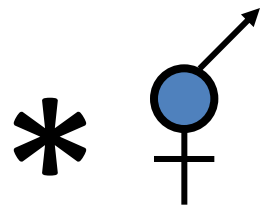
Увігнуте

Гіпантій

Формула квітки

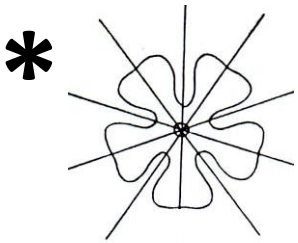

Ca ₍₅₎ **Co** ₅ **A** ₁₅ **G** ₁

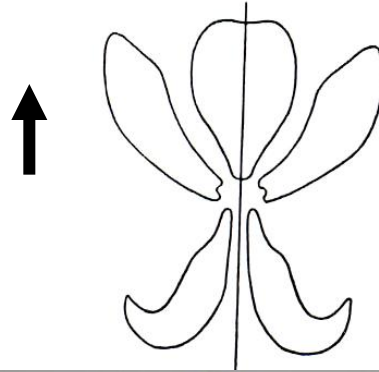
Симетрія квітки

1. Квітка симетрична:

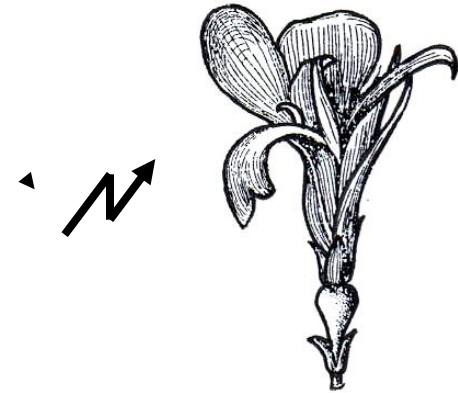
Актиноморфна,
або правильна

Зигоморфна,
або неправильна

2. Квітка асиметрична

Чашечка - Са

1. Вільнолиста

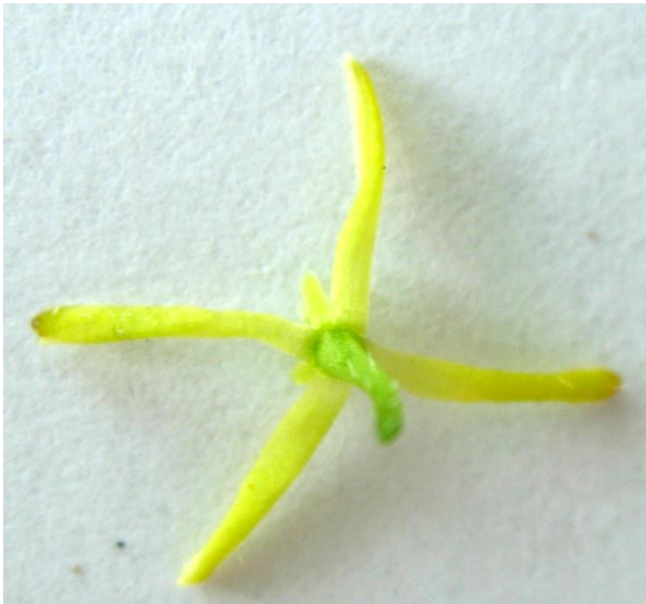
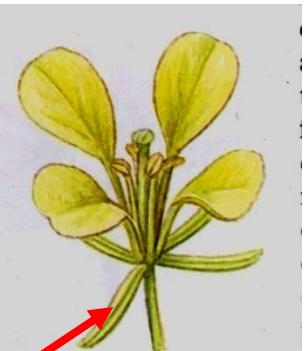
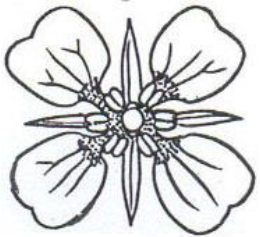
2. Зрослолиста

ФОРМА ЧАШЕЧКИ

Чашечки вільнолисті, актиноморфні *

Ca 2+2

Хрестовидна (Капустяні)

Ca 5

Зірчаста (Розові)

Чашечка зрослолиста

* **Актиноморфна**

Трубчаста

Ca(5)

Дзвоникувата

відгин

трубка

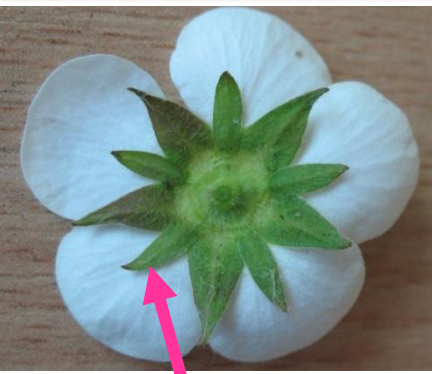
↗ Зигоморфна

Двогуба (Глухокропиви)

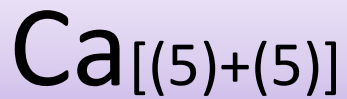
Ca(5), (3·2)

Спеціалізовані чашечки

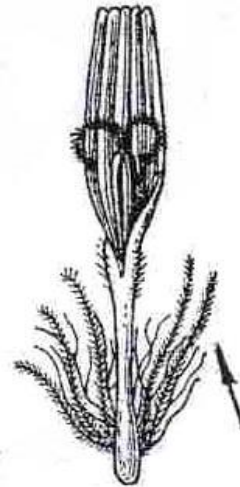
3 підчашею

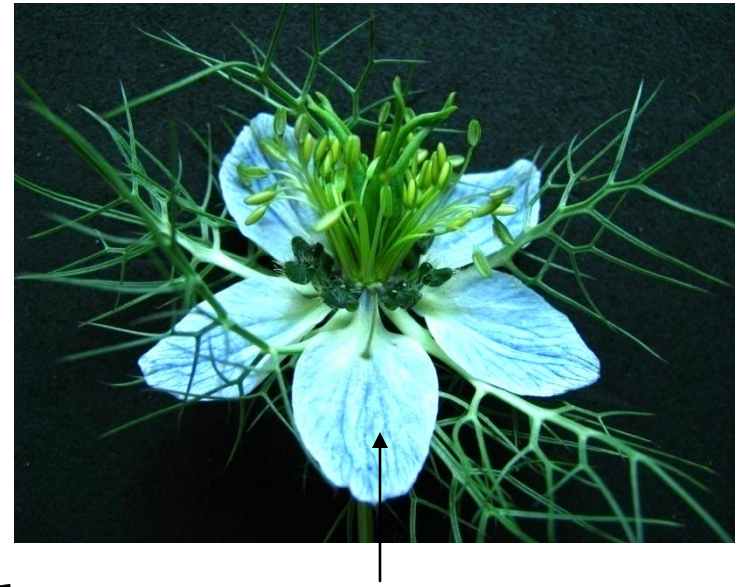
r,m

Розросла при плодах
(пасльонові)

Редукована, видозмінена
(айстрові)

Віночкоподібна

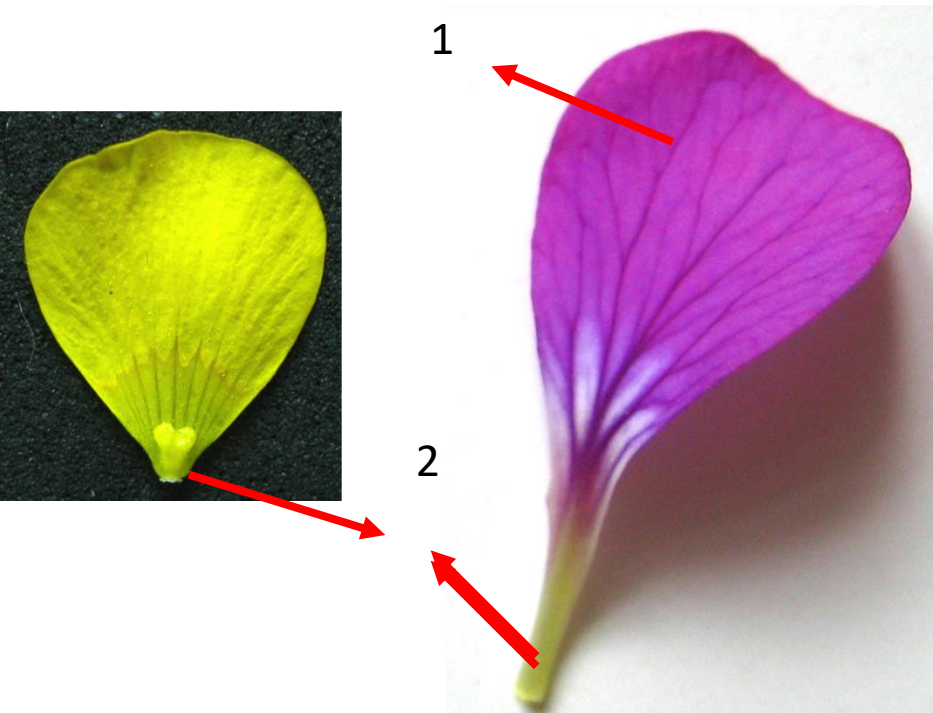
Опадаюча (макові)

Віночок - Со

Вільнопелюстковий

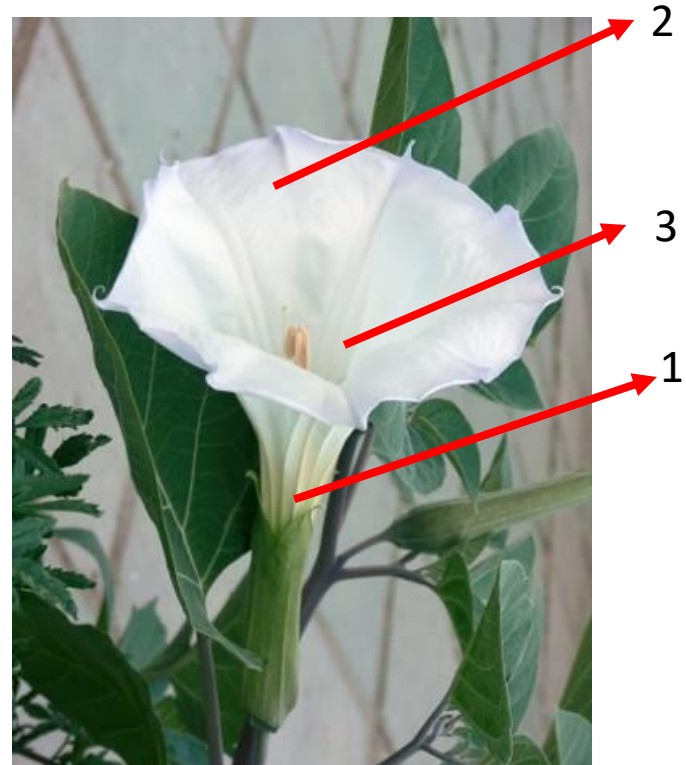
Пелюстка, її частини

- 1 - пластинка, або відгин
- 2 - нігтик

Зрослопелюстковий

- 1 – трубка
- 2 – відгин
- 3 – зів

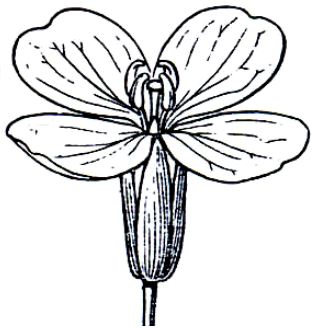

ФОРМА ВІНОЧКА

Віночки вільнопелюсткові, актиноморфні *

Хрестоподібна

(Капустяні)

Co 4,2+2

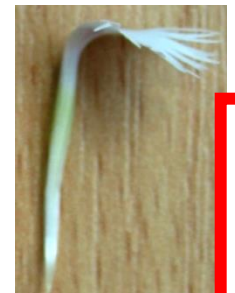
Гвоздеподібна

Зірчаста

(Розові)

Co 5

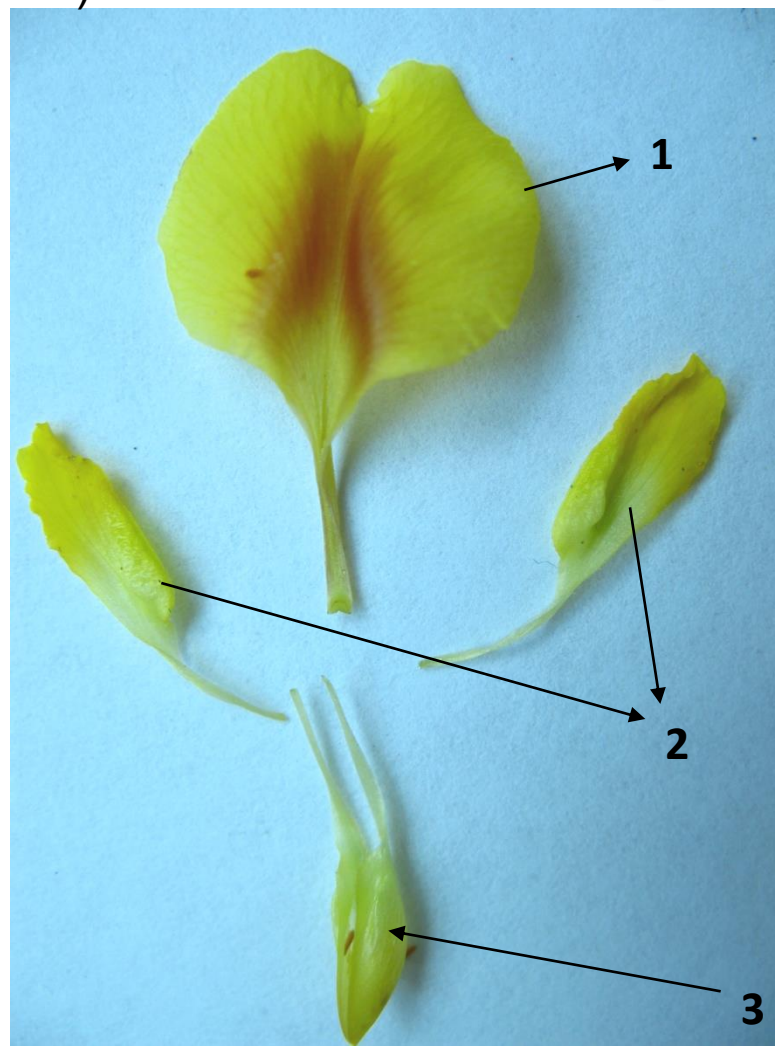

Віночок вільнопелюстковий, зигоморфний

Метеликова

(Бобові)

Co $1+2+(2)$

1 – ветрила

2 – весла

3 – човник

Віночки зрослопелюсткові, актиноморфні *

Трубчаста

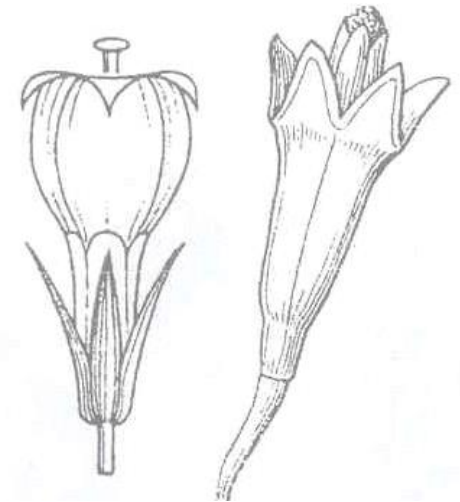
*Co (5)

Трубчато-
дзвоникоподібна

Дзвоникоподібна

Айстрові

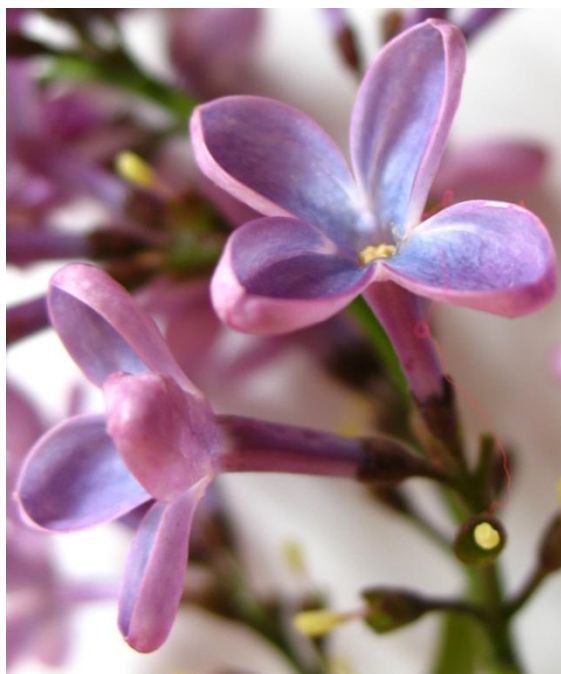
*Co (5)

Колесоподібна

Лійкоподібна

Блюдцеподібна

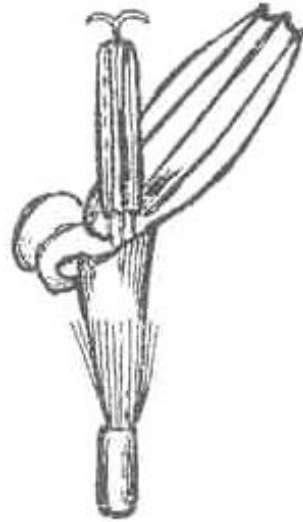
Куляста

Зигоморфні

Несправжньоязичкова (Айстрові)

Язичкова

/ Co (3)

Лійкоподібна

/ Co (5-8)

Двогуба (Глухокропивні)

Со (2·3)

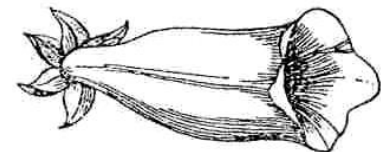
Одногуба

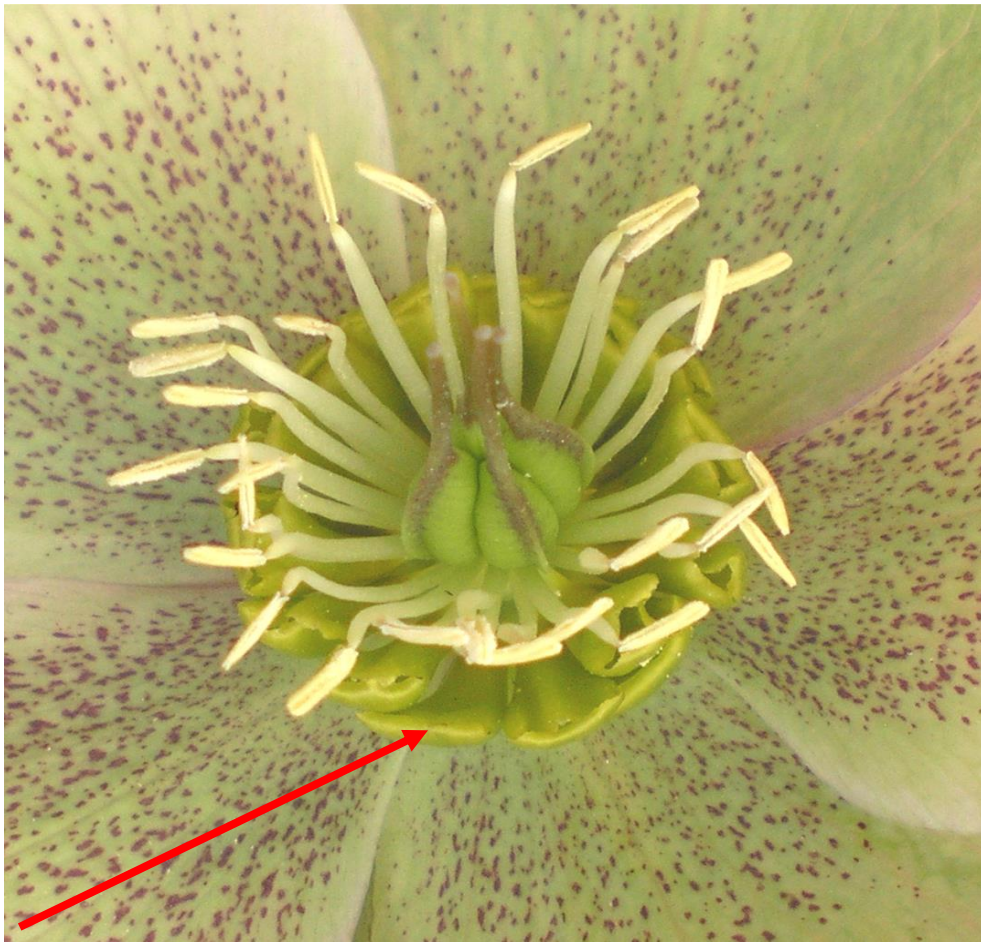
Личинкоподібна

Наперсткоподібна

Видозміна віночка

Нектарники

^N
Co

Оцвітина, її типи

1. Подвійна - $Ca_5 Co_5$

2. Проста - P

(Складається з квітколистків)

Чашечкоподібна - P^{Ca}

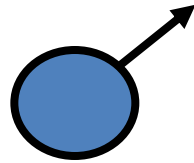
3. Квітка безпокривна

Віночкоподібна - P^{Co}

Тичинка

(сукупність тичинок у квітці – андроцей)

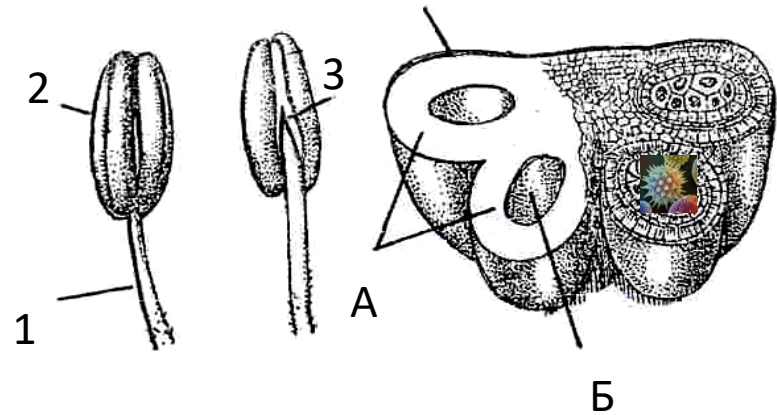
1. Тичинкова нитка

2. Пиляк:

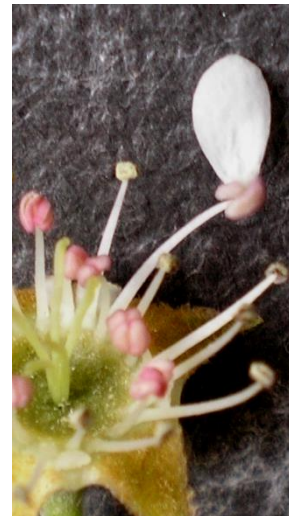
А - пилковий мішок

Б - пилкові гнізда з пилком

3. В'язальце

Пилок –
чоловічий гаметофіт

Андроцей, його типи (А)

А. За зростанням тичинкових ниток між собою

1. Однобратній

$A(\infty)$

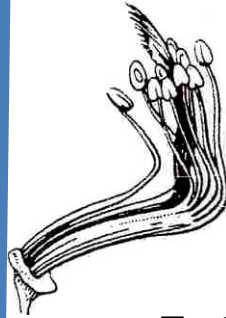

Мальвові

2. Двобратній

$A(9)+1$

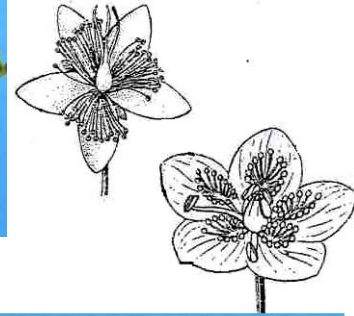

Бобові

3. Багатобратній

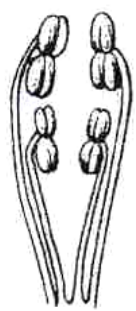
$A(\infty)+(\infty)+(\infty)+\dots$

**Б. За довжиною
ТИЧИНКОВИХ НИТОК**

1. Двосильний

A₂₊₂

Глухокропивні

2. Чотирисильний

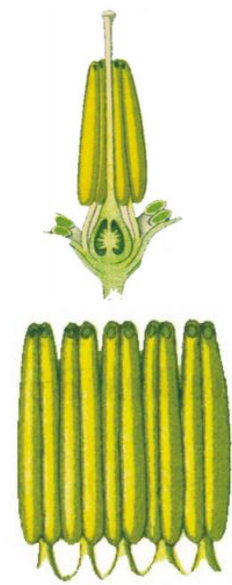
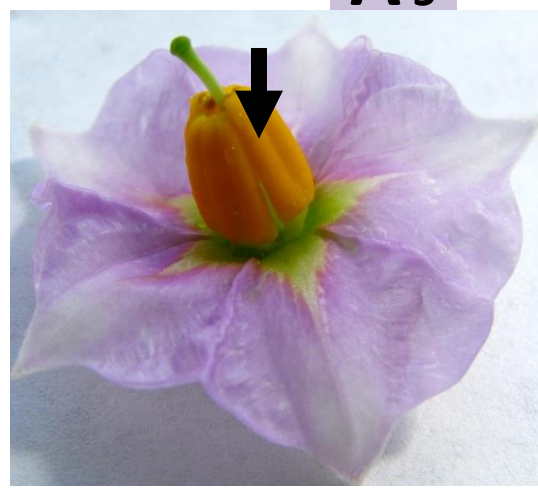
**A₂₊₄
4+4**

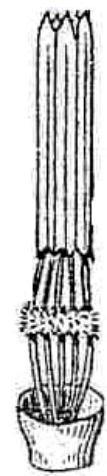
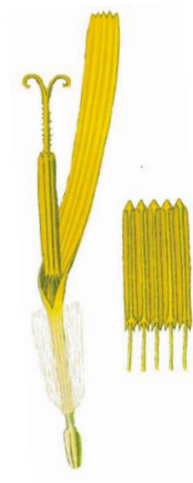
Капустяні

**В. За з'єднанням пиляків
Спайнопиляковий**

A₅

Рід паслен

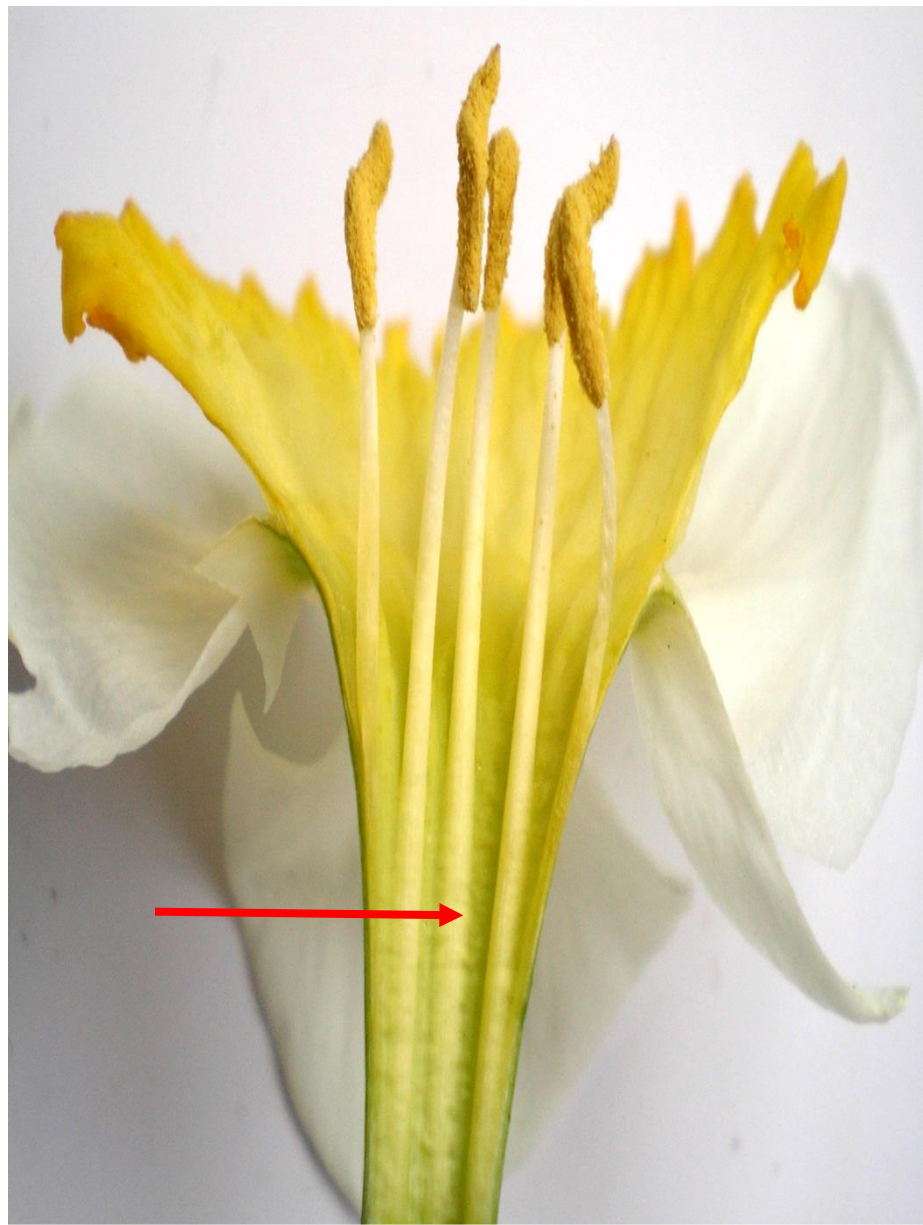

Айстрові

Вільнотичинковий

Тичинкові нитки зрослі з трубкою віночка

Редукція тичинок

Стамінодії

A_{2+2St}

Маточка

(сукупність плодолистиків – гінецей) ♀

1. Приймочка :

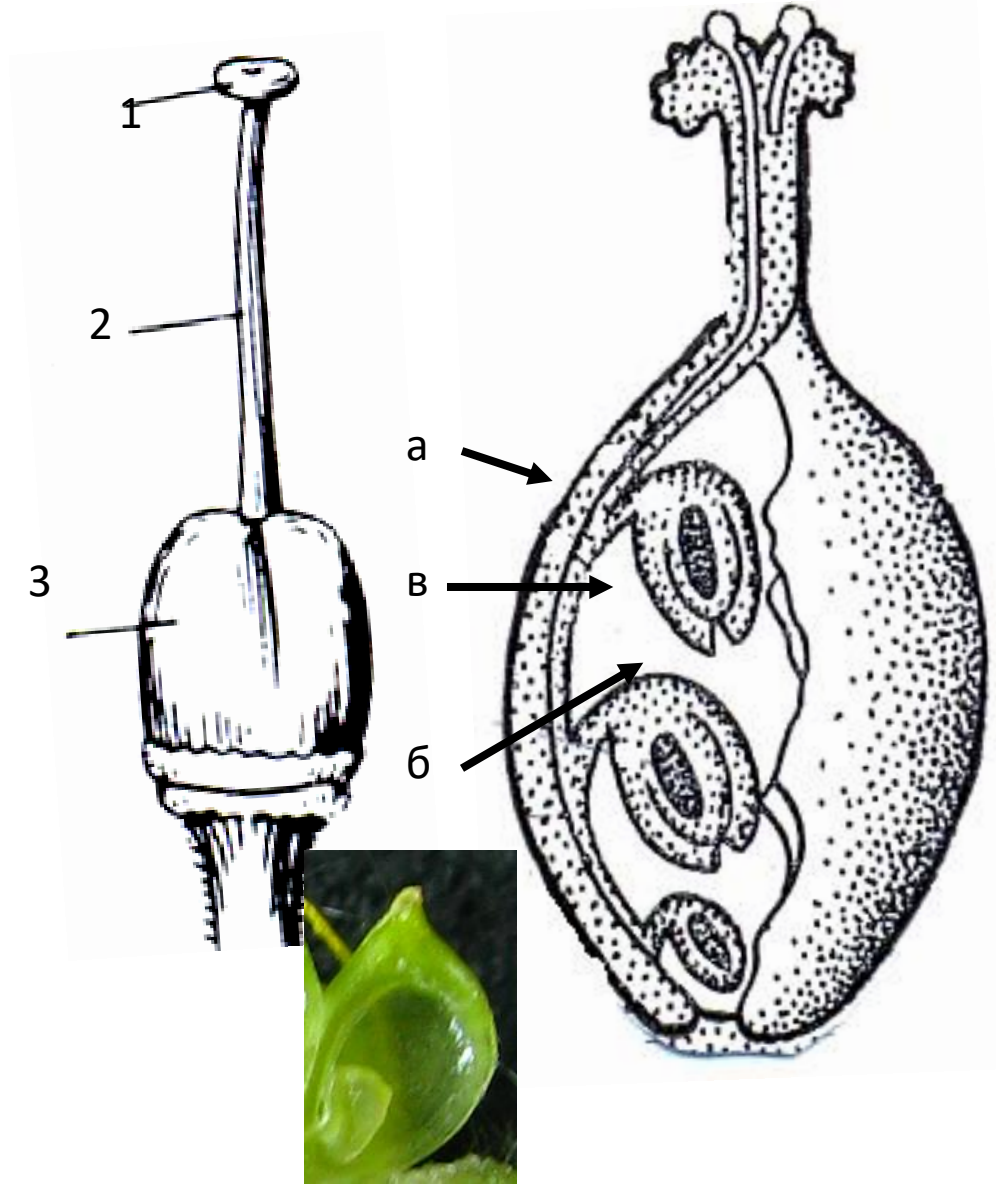
2. Стовпчик

3. Зав'язь:

а - стінки зав'язі

б - насінний зачаток

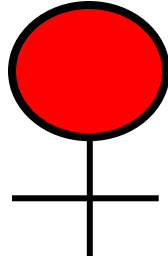
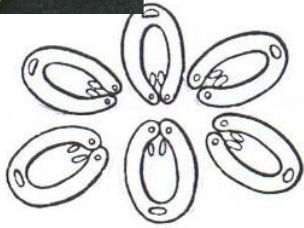
в - гніздо зав'язі

Гінецей - G. Типи гінецею

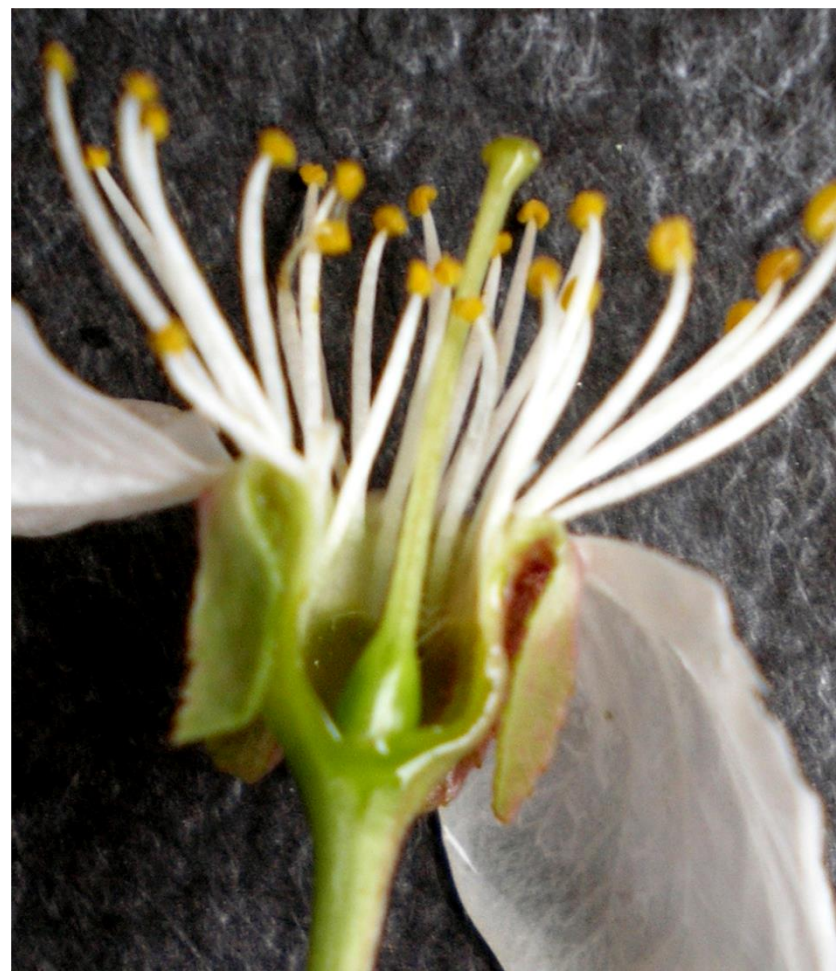
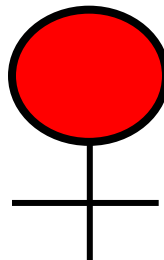
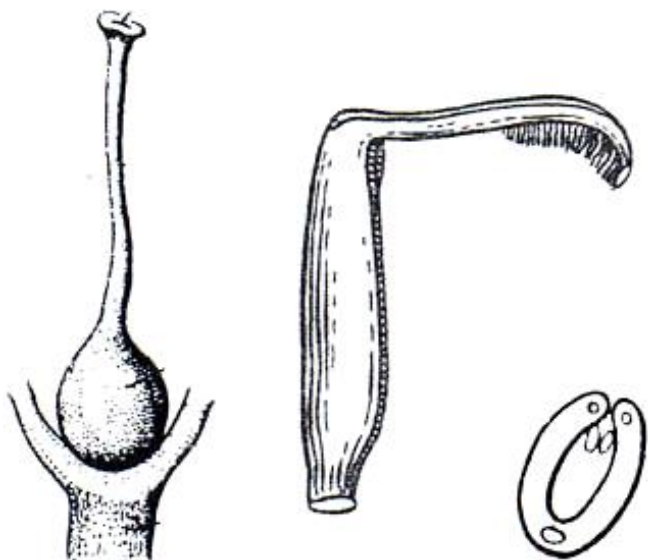
1. Апокарпний

G_{2-∞}

2. Монокарпный

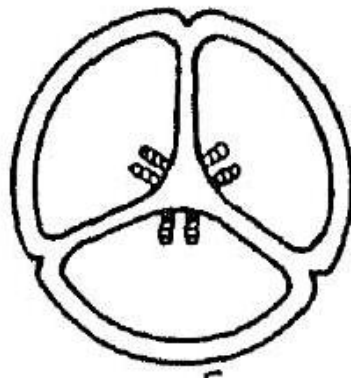
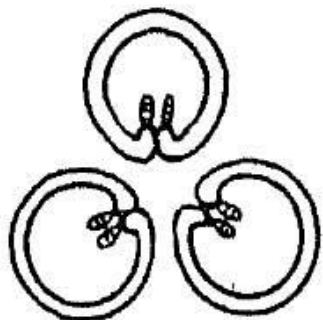
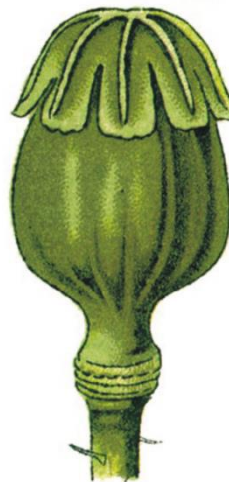
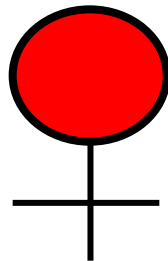
G₁

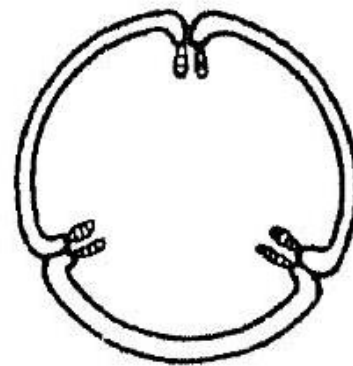
3. Ценокарпный

G(2-∞)

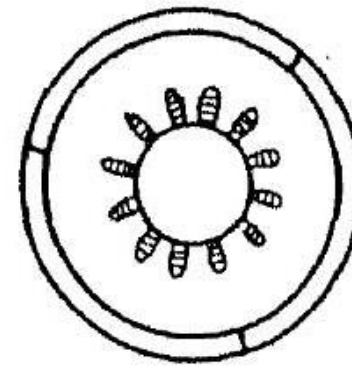
Апокарпный

А

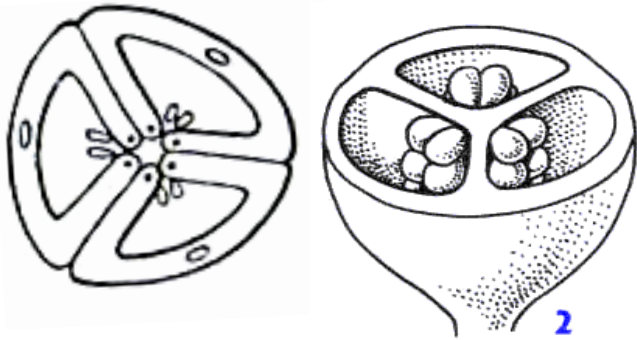

Б

В

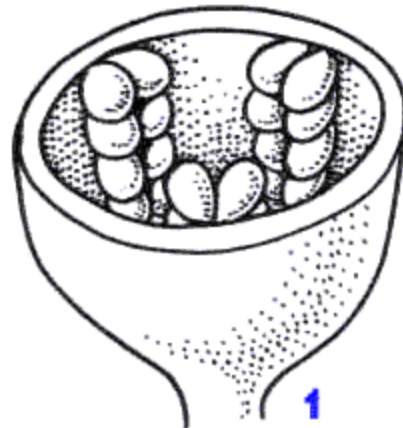
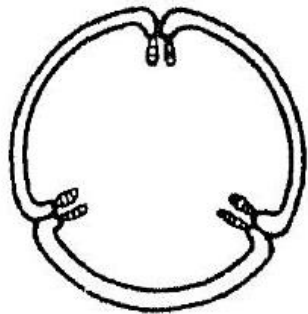
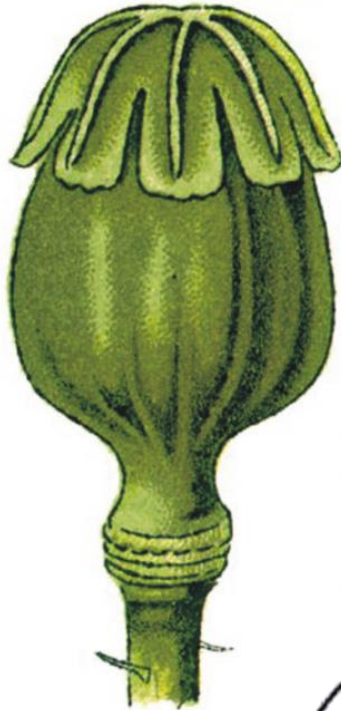

А. Сінкарпний гінецей

2-, або багатогніздний.

Плодолистки зростаються між собою бічними стінками

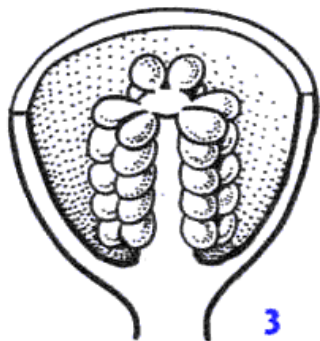
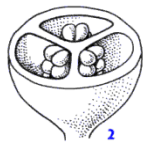

Б. Паракарпний гiнецей

1-гнiздний.

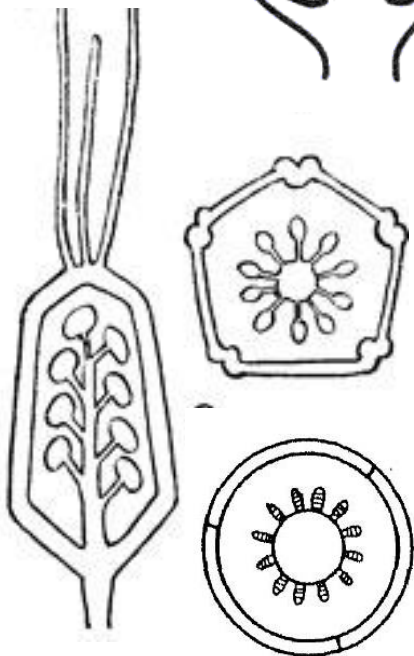
Плодолистки зростаються не бiчними стiнками, а краями.

В. Лізікарпний гiнецей

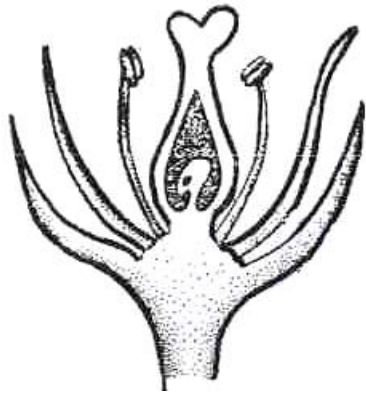
1-гнiздний з центральною колоною.

Утворюється з синкарпного гiнецейу внаслідок розчинення перетинок.

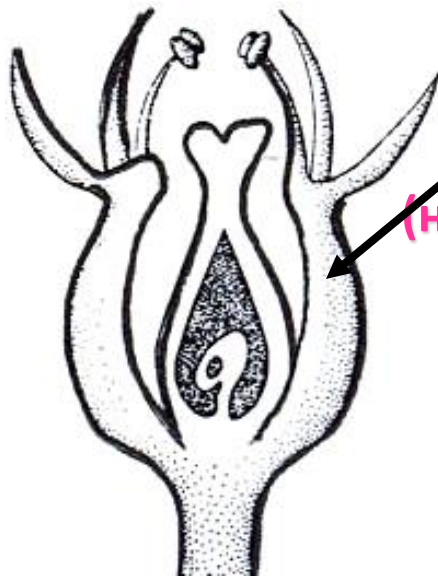
Положення зав'язі

G (2-5)

1. Верхне

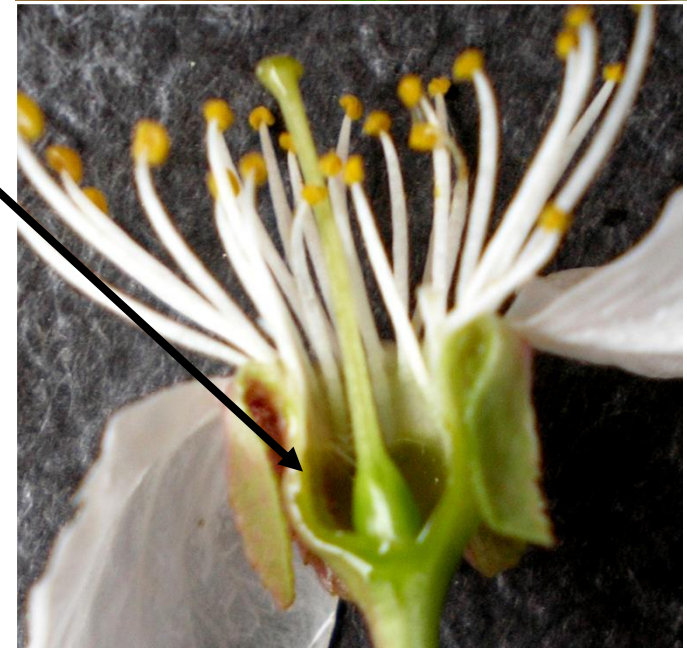
Квітка підматочкова

Гіпантій

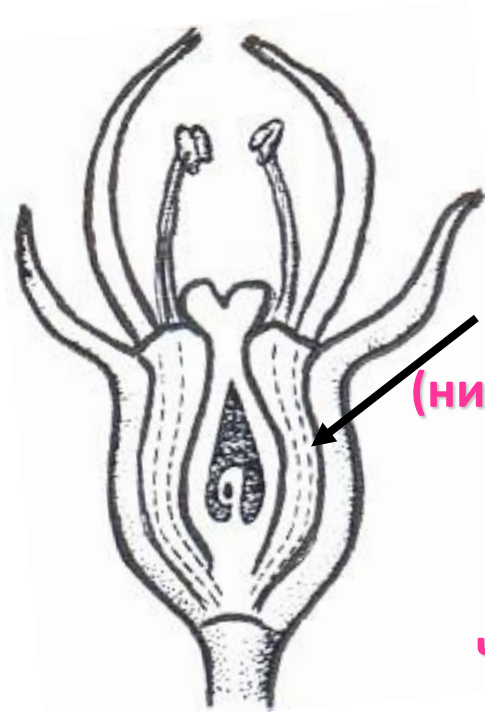
(нижня частина
тичинкових
ниток,
пелюсток,
чашолистків)

Квітка навколоматочкова

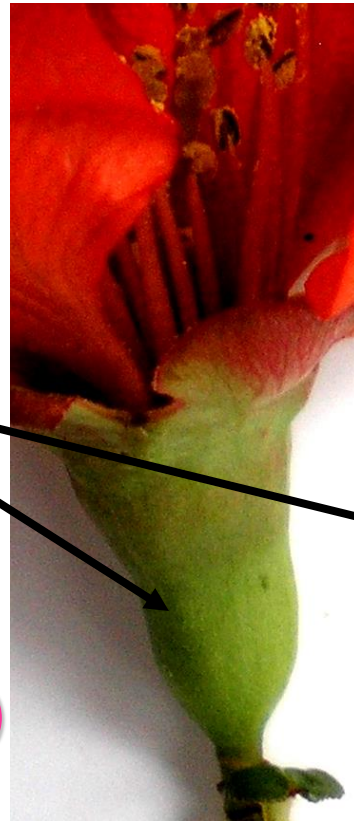
2. Нижне

$G \overline{(2-5)}$

Гіпантій

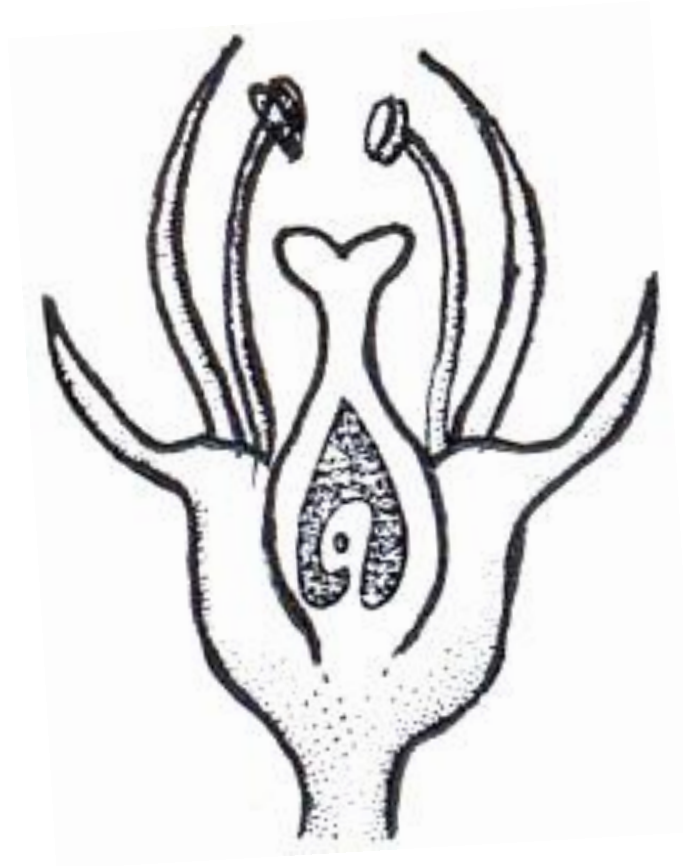
(нижня частина
тичинкових
ниток,
пелюсток,
чашолистків)

Квітка надматочкова

3. Напівнижнє

G₍₂₎-

Квітка біляматочкова

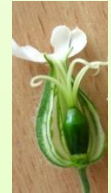
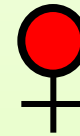
Стать квітки

1. Одностатеві:

Чоловічі – мають тільки тичинки

Жіночі – мають тільки маточку (и)

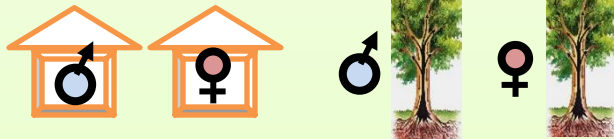
2. **Двостатеві** – мають тичинки і маточку (и)

3. **Безстатеві** – не мають ні тичинок ні маточки

Домність рослин

1. **Двodomна** – одна рослина утворює тільки **чоловічі** квітки, друга рослина - **жіночі** квітки

2. **Однодомна** – одна рослина утворює **і чоловічі і жіночі** квітки

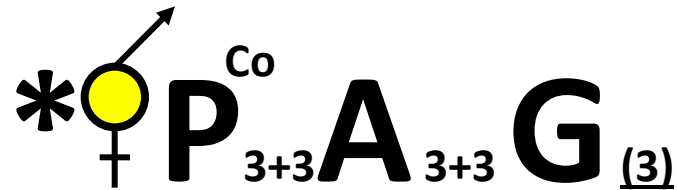
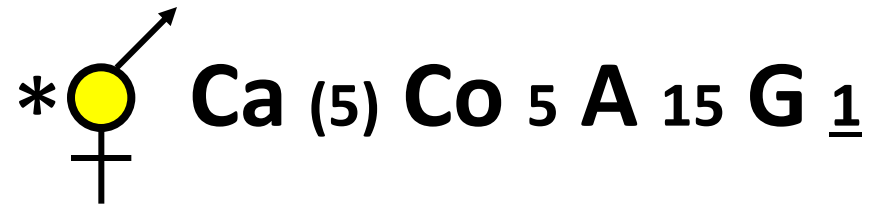

3. **Багатодомна** – одна рослина утворює **одностатеві і двостатеві** квітки

Формула квітки

Суцвіття, його будова

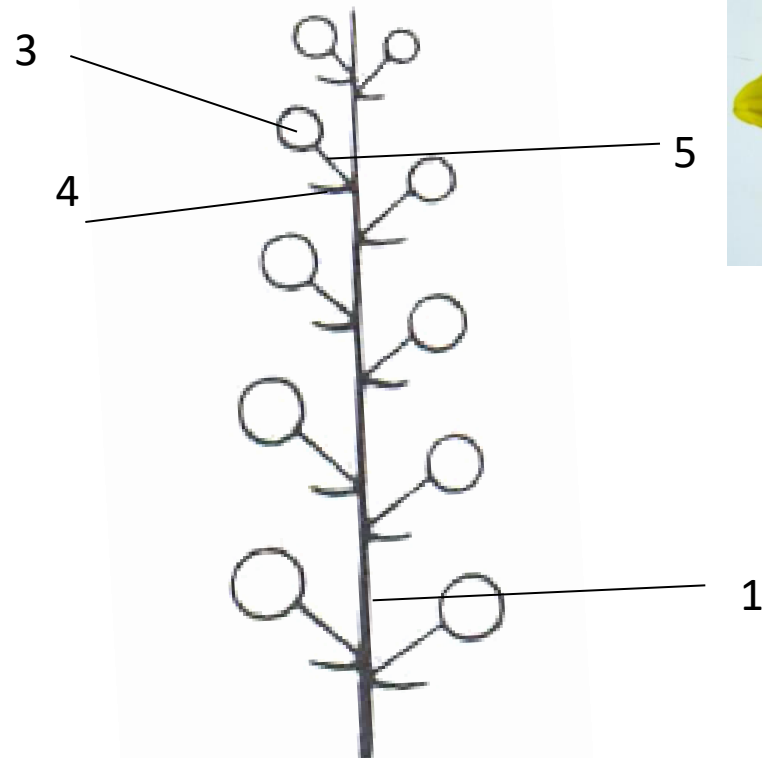
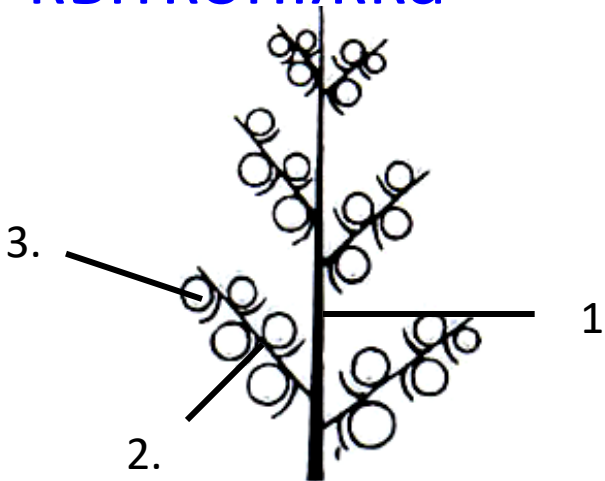
1 - головна вісь

2 - бічні осі

3 - квітка

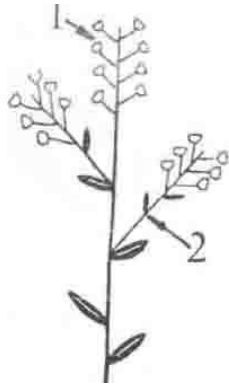
4 - приквіток

5 - квітконіжка

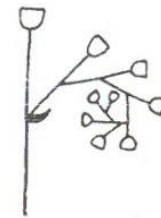

Основні класифікаційні групи суцвіть

За місцем розташування на пагоні
верхівкові (1) пазушні (2)

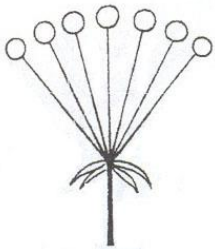

За способом галуження
моноподіальні, симподіальні,
або ботриодні або цимоїдні

За ступенем галуження

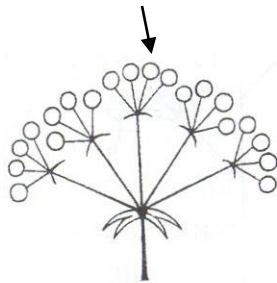
прості

(зонтик)

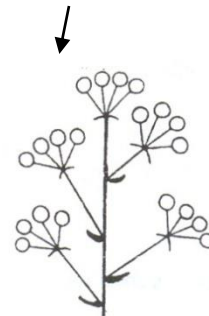
складні

однородні

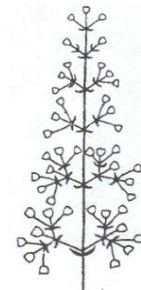
(складний зонтик)

неоднородні

(китиця зонтиків)

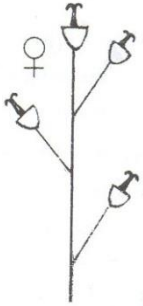
тирси

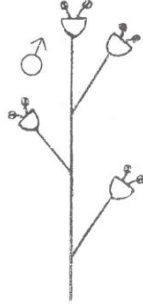
Відносно статі квіток

моногамні

жіночі

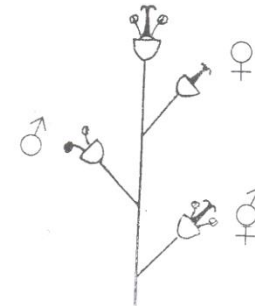

чоловічі

полігамні

одностатеві і двостатеві

Відносно активності верхівкової меристеми

відкриті
(бокоцвіті)

закриті
(верхоцвіті)

За наявністю листків

олистяні з лускоподібними
листочками
(фрондозні)

безлисті
(голі,
абрактеозні)

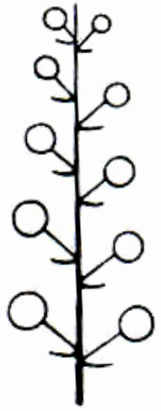

безлисті
(голі,
абрактеозні)

Суцвіття моноподіальні (ботриоїдні), прості

Китиця

черемха

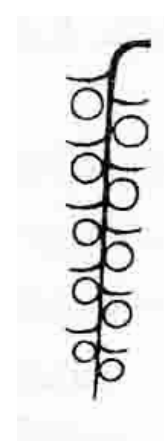
капустяні

Колос

подорожник

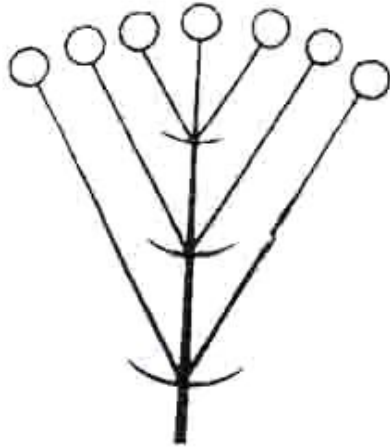
Серезка

верба

ЩИТОК

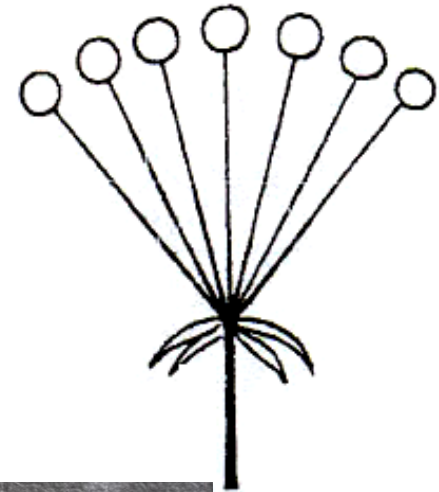

Груша

Багно звичайне
(багульник болотный)

ЗОНТИК

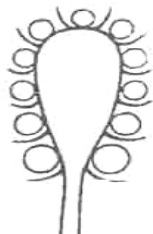

Вишня

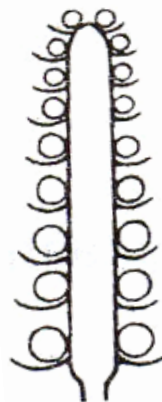
Цибуля

Головка

канюшина

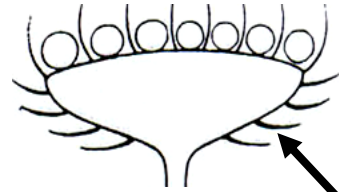
Початок

лепеха

Кошик

обгортка

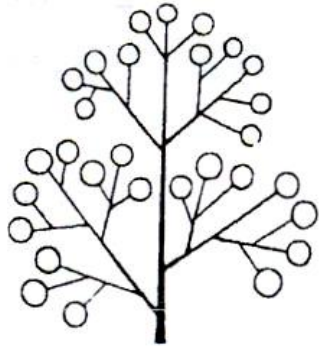
Айстрові

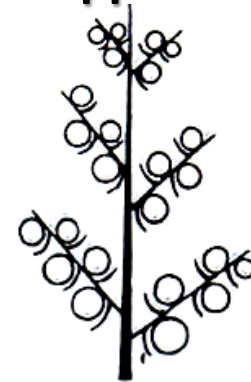
Суцвіття моноподіальні, складні, *однородні*

Складна китиця, або волоть

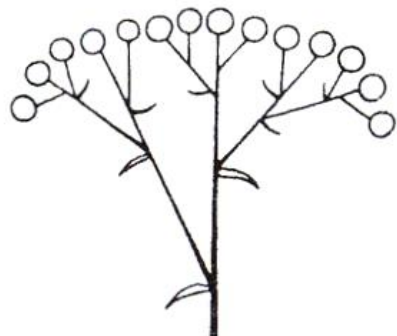
Капустяні

Складний колос

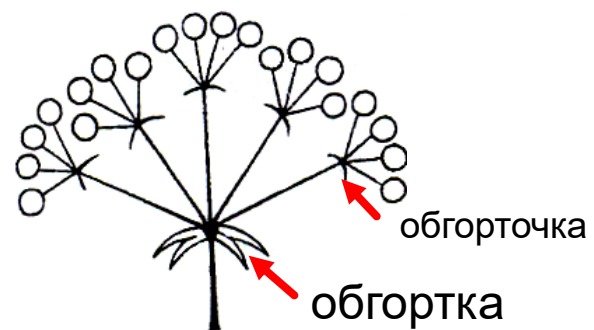
Злакi

Складний щиток

Глід

Складний зонтик

Селерові

Суцвіття моноподіальні, складні, *неоднородні*

Володь зонтиків

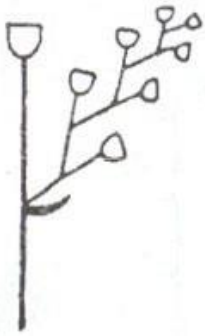
Китиця кошиків

Колос кошиків

Суцвіття симподіальні (цимоїдні)

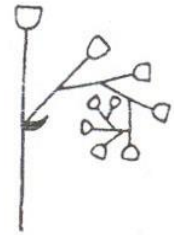
Звивина

1. Монохазії

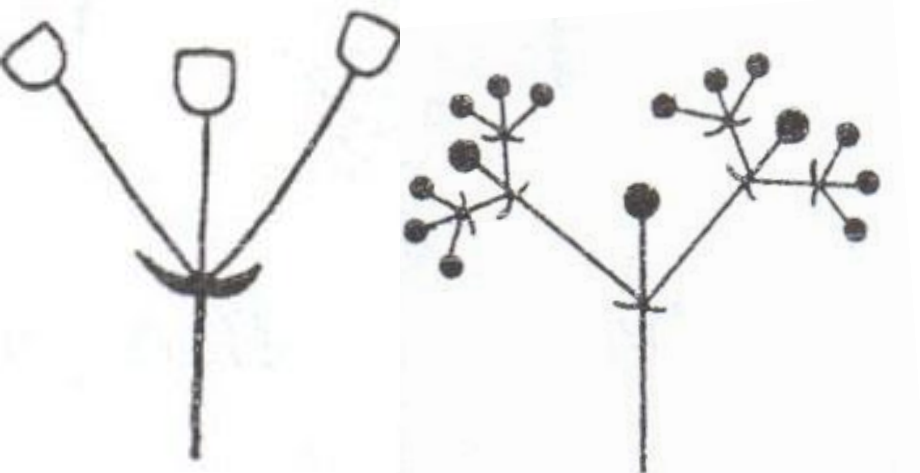
Бічні осі розташовані почергово

Завійка

2. Діхазій

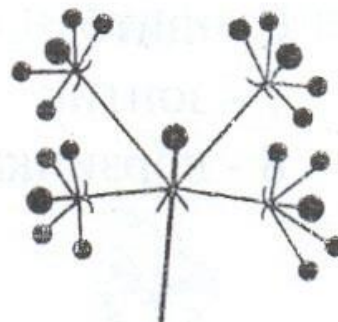
Бічні осі розташовані супротивно

Липа

3. Плеохазій, або несправжній зонтик

Бічні осі розташовані мутовчасто

Чистотіл

з завійок

4. ТИРСИ

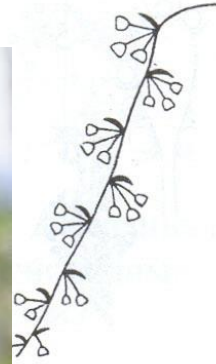
сережковидний

Китиця із завійок

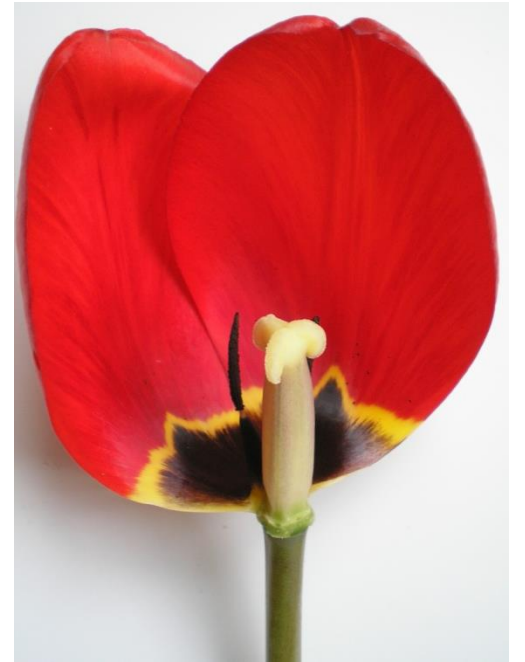
Сережка з дихазіїв

Каштан

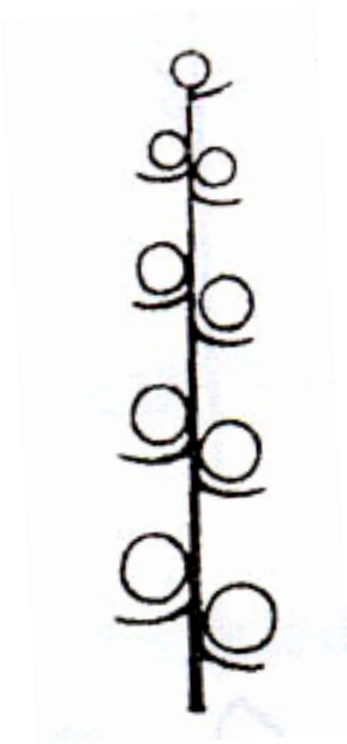

Береза

Суцвіття *подорожника великого* наростає верхівкою, головна вісь довга, а квітки сидячі. Як називається таке суцвіття?

- А початок
- В волоть
- Сколос
- Д голівка
- Е тирс

У препарованій квітці тюльпана гінецей тригніздий,
утворений внаслідок бічного зростання
плодолистків, отож, гінецей ...

А лізікарпний

В синкарпний

С паракарпний

Д апокарпний

Е монокарпний

Під час лекції розглянуто:

1. Репродуктивні органи квіткових рослин – квітка і суцвіття, їх функції, значення.
2. Будова квітки, морфологічне різноманіття та функції складових.
3. Принцип складання формули квітки.
4. Морфологічна будова суцвіття, класифікація суцвіть, їх коротка характеристика.

Дякую за увагу!

